

LIBRIS

We know
books

Elena Emilia ȘTEFAN

ETICĂ ȘI INTEGRITATE ACADEMICĂ

*Ediția a IV-a,
revăzută și adăugită*

CUPRINS

Prefață la ediția a IV-a, 2025	11
Prefață la ediția a III-a, 2023	19
Prefață la ediția a II-a, 2021	23
Cuvânt înainte	29
Prefață la ediția I, 2018	31
Lista abrevierilor utilizate	41

Capitolul I

CERCETAREA ȘTIINȚIFICĂ	45
1. Cercetarea științifică	45
1.1. Ce este cercetarea științifică	45
1.2. Legislație privind cercetarea științifică	47
1.3. Funcțiile didactice și de cercetare	50
2. Ministerul Educației și Cercetării	52
3. Autoritatea Națională de Cercetare	58
4. Strategia națională de cercetare, inovare și specializare inteligentă a României	61
4.1. Cercetarea științifică în drept	65
5. Organisme consultative în cercetarea științifică, dezvoltare tehnologică și inovare	70
5.1. Consiliul Național de Etică a Cercetării Științifice, Dezvoltării Tehnologice și Inovării – C.N.E.C.S.D.T.I.	70
5.2. Consiliul Național al Cercetării Științifice	71
5.3. Colegiul Consultativ pentru Cercetare-Dezvoltare și Inovare	72
6. Comitetul Național pentru Știință, Tehnologie și Inovare	73
7. Reglementări internaționale privind cercetarea științifică	75
7.1. Programul U.E. „Orizont 2020” – Programul cadru pentru cercetare și inovare al Uniunii Europene	76

7.2. Programul U.E. „Orizont Europa” – Programul cadru pentru cercetare și inovare al Uniunii Europene, 2021-2027	78
7.3. Programul Europa digitală.....	83
7.4. Alte documente internaționale privind cercetarea științifică	85
7.4.1. Carta europeană a cercetătorilor	86
7.4.2. Codul de conduită pentru recrutarea cercetătorilor.....	87
7.4.3. Declarația de la Bonn privind libertatea cercetării științifice	89
7.4.4. Rezoluția Parlamentului European din 17 ianuarie 2024, conținând recomandări adresate Comisiei privind promovarea libertății de cercetare științifică în U.E.....	91
8. Concluzii.....	92

Capitolul II

STANDARDIZAREA.....	95
1. Standardizarea – cadru general.....	95
2. Standardizarea în științele juridice	98
3. Standarde privind evaluarea calității în învățământul superior	104
3.1. Standarde europene privind evaluarea calității în învățământul superior	104
3.2. Standarde specifice privind evaluarea externă a calității academice a programelor de studii.....	106
3.2.1. Standarde specifice privind evaluarea externă a calității academice a programelor de studii din domeniile de licență și master, elaborate de către ARACIS în domeniul științelor juridice	106
3.2.2. Standarde specifice privind evaluarea studiilor universitare de doctorat	108
4. Standarde minimale necesare și obligatorii pentru conferirea titlurilor didactice din învățământul superior, a gradelor profesionale de cercetare-dezvoltare, a calității de conducător de doctorat și a atestatului de abilitare.....	111
5. Standarde privind întocmirea lucrărilor cu caracter științific.....	116
5.1. Reguli privind lucrarea de finalizare a studiilor	116
5.2. Structura unei lucrări cu caracter științific	123
5.3. Citarea și bibliografia	127
6. Concluzii.....	131

Capitolul III

ETICA UNIVERSITARĂ	133
1. Chestiuni generale privind etica.....	133
2. Etica universitară.....	142
2.1. Legislație privind etica universitară	142
2.2. Valorile etice universitare	145
2.2.1. Valorile etice universitare potrivit Metodologiei de etică și integritate în procesul de evaluare a universităților din România	148
2.2.2. Valorile etice universitare potrivit Codului – cadru de etică și deontologie universitară.....	151
2.2.3. Valorile etice universitare potrivit Legii învățământului superior nr. 199/2023.....	152
2.2.4. Abaterile de la sistemul de valori etice și sancționarea acestora	155
3. Autonomia universitară	156
3.1. Principiul răspunderii publice	158
4. Comisii consultative naționale	160
4.1. Comisia Națională de Etică și Management Universitar – C.N.E.M.U.	161
4.2. Comisia Națională de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare – C.N.A.T.D.C.U.....	165
5. Etica în inteligența artificială – scurte considerații.....	169
6. Concluzii.....	175

Capitolul IV

CODURILE DE ETICĂ UNIVERSITARE	177
1. Modalități de reglementare a eticii în Codurile de etică și deontologie universitară. Principii, valori, proceduri	177
1.1. Carta universitară potrivit Legii învățământului superior nr. 199/2023.....	179
1.2. Etica în Carta universitară și în Codurile de etică ale universităților naționale	182
2. Etica profesiilor juridice	190
3. Concluzii.....	195

Capitolul V

INTEGRITATEA ACADEMICĂ	197
1. Conceptul de integritate	197
2. Integritatea academică.....	201
2.1. Conceptul de integritate academică.....	201
2.2. Comportamente interzise în mediul universitar	202
2.3. Alte aspecte ale integrității academice – doctrină și aspecte practice	206
3. Integritatea academică reflectată în Codurile de etică și deontologie ale universităților.....	212
4. Implicarea Curții Constituționale în clarificarea conceptului de integritate academică.....	220
5. Concluzii.....	224

Capitolul VI

INTEGRITATEA ÎN SISTEMUL DE ÎNVĂȚĂMÂNT ȘI CERCETAREA ȘTIINȚIFICĂ.....	226
1. Integritatea în sistemul național de învățământ.....	226
1.1. Standardele de integritate în sectorul educației și în cercetare	230
1.2. Strategia Națională Anticorupție.....	237
1.2.1. Strategia Națională Anticorupție în Educație.....	240
2. Integritatea în Codul de etică și normele de conduită profesională al ARACIS.....	243
3. Propuneri de lege ferenda.....	246
4. Concluzii.....	249

Capitolul VII

BUNA CONDUITĂ ÎN CERCETAREA ȘTIINȚIFICĂ.....	251
1. Buna conduită în cercetarea științifică – cadru general	251
1.2. Ce este buna conduită academică?	255
2. Abateri prevăzute în Codurile de etică și deontologie universitară	260
3. Sancțiuni pentru încălcarea normelor de etică și deontologie universitară	265
3.1. Abaterile de la normele de bună conduită în activitatea CDI prevăzute de Legea nr. 183/2024 privind statutul personalului de cercetare, dezvoltare și inovare	266

3.2. Abaterile de la normele de etică și deontologie universitară, potrivit Legii învățământului superior nr. 199/2023	271
3.3. Sancțiuni pentru încălcarea normelor de etică și deontologie universitară	274
4. Comisia de etică universitară	280
4.1. Cum lucrează Comisia de etică	282
5. Prevederi ale Legii învățământului superior nr. 199/2023 referitoare la existența plagiatului în tezele de doctorat	288
6. Renunțarea la titlul de doctor	291
7. Concluzii	294

Capitolul VIII

PLAGIATUL	297
1. Conceptul de plagiat și autoplăgiat	297
2. Legislația care reglementează plagiatul și autoplăgiatul	302
3. Sancțiuni pentru plagiat și autoplăgiat	307
4. Interferența plagiatului cu legislația dreptului de autor	313
4.1. Încălcarea dreptului de proprietate intelectuală în Codurile de etică ale universităților	318
5. Tipuri de plagiat	321
6. Concluzii	325

Capitolul IX

IDENTIFICAREA PLAGIATULUI ÎN LUCRĂRILE CU CARACTER

ȘTIINȚIFIC	326
1. Criterii de detectare a plagiatului	326
2. Ghid de identificare a plagiatului în lucrările științifice adoptat de Consiliul Național de Etică a Cercetării Științifice, Dezvoltării Tehnologice și Inovării	329
2.1. Obiective și definiții termeni	330
2.2. Principii în analiza plagiatului, dezvoltate în Ghid	333
2.3. Bune practici dezvoltate de Ghid pentru aprecierea plagiatului	335
3. Cum este prevăzut plagiatul în Codurile de etică și deontologie ale universităților	339
4. Cum evităm plagiatul în lucrările cu caracter științific	344
5. Concluzii	353

Capitolul X**PROGRAME UTILIZATE ÎN VEDEREA STABILIRII GRADULUI DE**

SIMILITUDINE ÎN LUCRĂRILE ȘTIINȚIFICE.....	354
1. Programele recunoscute de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare și utilizate la nivelul instituțiilor de învățământ superior organizatoare de studii universitare de doctorat, în vederea stabilirii gradului de similitudine pentru lucrările științifice.....	354
2. Exemplificări de programe utilizate în vederea stabilirii gradului de similitudine pentru lucrările științifice.....	359
2.1. Programul de verificare TURNITIN.....	360
2.2. Programul de verificare Sistemantiplagiat.ro.....	362
3. Raportul de similitudini.....	363
3.1. Legislație.....	363
3.2. Raportul de similitudine – experiența universităților.....	366
3.3. Slăbiciuni ale raportului de similitudine.....	370
4. Concluzii.....	375

Capitolul XI**ASPECTE DE DREPT COMPARAT PRIVIND INTEGRITATEA ACADEMICĂ**

1. Integritatea academică în dreptul comparat.....	376
2. Documente internaționale privind integritatea științifică.....	380
2.1. Codul european de conduită pentru integritatea cercetării.....	380
2.2. Declarația de la Singapore privind integritatea cercetării.....	385
2.3. Carta europeană a cercetătorului.....	385
2.4. Concluziile Consiliului Uniunii Europene asupra integrității cercetării.....	387
2.5. Programul cadru pentru cercetare și inovare „Europa Orizont”.....	389
3. Alte organisme internaționale implicate în promovarea integrității în cercetare.....	392
4. Concluzii.....	395

Bibliografie selectivă.....	399
------------------------------------	------------

Capitolul I

CERCETAREA ȘTIINȚIFICĂ

Obiectivele de învățare ale Capitolului I

După parcurgerea Capitolului I „Cercetarea științifică” veți reuși:

1. să definiți conceptul de cercetare;
2. să cunoașteți legislația aplicabilă cercetării științifice;
3. să identificați ministerele de resort în domeniul cercetării științifice și educației;
4. să enumerați cel puțin 2 obiective ale Strategiei naționale de cercetare, inovare și specializare inteligentă a României;
5. să explicați în ce constă cercetarea științifică în drept;
6. să enumerați funcțiile didactice și de cercetare, potrivit Legii învățământului superior nr. 199/2023;
7. să știți ce este CNECSDTI și ce atribuții are;
8. să înțelegeți cum este reglementată cercetarea științifică pe plan internațional
9. să știți ce este programul „Orizont Europa al Uniunii Europene”;
10. să cunoașteți la nivel sumar Declarația de la Bonn privind libertatea cercetării științifice.

1. Cercetarea științifică

1.1. Ce este cercetarea științifică

Conform Dicționarului explicativ al limbii române, „*cercetarea*” semnifică, printre altele: „investigație originală în scopul dobândirii de noi cunoștințe științifice sau tehnologice” sau „investigație științifică, studiu”¹. În opinia autorului Umberto Eco, „o cercetare este științifică atunci când răspunde la următoarele cerințe:

1. cercetarea avertizează asupra unui obiect recognoscibil și definit astfel încât să fie recunoscut și de ceilalți;

¹ Informație publică, disponibilă online la adresa de internet: <https://dexonline.ro/intrare/cercetare/63899>, accesat la data de 05.04.2018.

2. cercetarea trebuie să afirme despre acest obiect *lucruri care nu au mai fost spuse* ori chiar să revadă într-o optică diferită ceea ce s-a spus deja;
3. cercetarea trebuie să fie folositoare și celorlalți;
4. cercetarea trebuie să furnizeze elementele care să contribuie la verificarea și demonstrarea caracterului fals al ipotezelor pe care le prezintă, și ca atare, elementele necesare pentru a putea fi continuată²”.

Dar să vedem ce este știința și cum se definește aceasta ori de câte feluri este știința. Răspunsul ni-l oferă, spre exemplu, lucrările de teoria generală a dreptului. Astfel, s-a arătat că: „știința, este un sistem de cunoștințe despre natură, societate și gândire, cunoștințe obținute prin metode corespunzătoare și exprimate în concepte, categorii, principii și noțiuni³” iar „științele se împart în trei grupe importante: științe ale naturii, al căror obiect îl formează fenomenele naturii; științe despre cunoaștere, al căror obiect îl formează gândirea omenească; științe sociale, al căror scop este de a cunoaște legile generale ale existenței și dezvoltării societății (...)⁴”.

Legea învățământului superior nr. 199/2023⁵ afirmă despre *cercetarea științifică universitară* că aceasta include „cercetarea științifică propriu-zisă, creația artistică și activitățile specifice performanței sportive din instituțiile specifice de învățământ superior”.

În doctrină s-a afirmat dintr-un alt punct de vedere, „cercetarea științifică, indiferent în ce domeniu ar fi întreprinsă, conduce la progres și la cunoaștere⁶”. Însă, credem că toate acestea nu se pot realiza fără ca ființa umană să aibă o cultură solidă, independentă de domeniul de specializare sau măcar să tindă să acumuleze pe parcursul vieții noi și noi informații. Ori, așa cum un autor întreba: „Ce se înțelege prin cultură și de ce este ea factorul cel mai important în definirea identității unui popor și, implicit, în supraviețuirea lui?”⁷. Însă,

² Umberto Eco, *Cum se face o teză de licență*, op. cit., 2014, pp. 53-59.

³ Nicolae Popa, *Teoria generală a dreptului*, ediția 6, Editura C.H. Beck, București, 2020, p. 3.

⁴ Mihai Bădescu, *Teoria generală a dreptului*, Editura Sitech, Craiova, 2018, p. 11.

⁵ Legea învățământului superior nr. 199/2023, publicată în M. Of. nr. 614 din 5 iulie 2023, cu ultima modificare prin Legea nr.141/2025, publicată în M. Of. nr. 699 din 25 iulie 2025.

⁶ Ilie Rad, *Cum se scrie un text științific. Disciplinele umaniste*, Editura Polirom, București, 2017, p. 19.

⁷ Pr. Constantin Mănescu Hurezi, *Misiunea culturală a bisericii în societatea contemporană*, în Studii Vâlcene, Serie nouă, nr. IX (XVI), 2015, Editura Rotipo, Iași, 2016, p. 169.

aceiași autor oferă un răspuns interesant la întrebarea formulată, anume: „Prin cultură omul dobândește o esență proprie, care îl distinge de celelalte ființe vii, desprinzându-l totodată de natură. După obiect și finalitate, se pot deosebi două forme ale culturii: cultura materială, care denumește totalitatea bunurilor materiale ale societății și tehnica producerii lor, și cultura spirituală, care desemnează ansamblul creațiilor din domeniul științei, artei, literaturii, religiei, nivelul educației, al moralității, al conștiinței sociale în genere⁸”.

Domnul profesor Craiovan subliniază: „cunoașterea nu e simplă copiere a realității și ea presupune o reflectare activă și o reconstrucție a lumii reale în conștiința individuală, desigur activizarea maximă urmând să se desfășoare la nivelul gândirii și al imaginației, fiind marcată de factorii de personalitate proprii⁹. Pentru unii, afirmă Eco, „știința se identifică cu științele naturale; o cercetare nu e științifică dacă nu se face prin formule și diagrame¹⁰”.

În literatura de specialitate s-a arătat că: „în general există trei tipuri de cercetare: a.) cercetarea fundamentală; b.) cercetarea aplicativă; c.) cercetarea tehnologică¹¹. „Cercetătorul din domeniul științelor sociale este capabil de a identifica relații ordonate nu numai cu formele de organizare stabilă, dar și în evenimentele sociale care implică conflicte, schimbări sau limitări ale modului de funcționare adecvată a legii, a ordinii în societate (crize sociale, evoluții)”¹².

În România *activitatea de cercetare-dezvoltare constituie prioritate națională* și are un rol determinant în strategia de dezvoltare economică durabilă.

1.2. Legislație privind cercetarea științifică

Legislația națională recunoaște dreptul de a desfășura activități de cercetare-dezvoltare și inovare oricărei persoane fizice sau juridice. Astfel, potrivit prevederilor *Ordonanței Guvernului nr. 57/2002* privind cercetarea științifică și dezvoltarea tehnologică¹³, „cercetarea științifică, dezvoltarea

⁸ *Ibidem*.

⁹ Ion Craiovan, *Teoria generală a dreptului*, Editura Universul Juridic, București, 2007, p. 320.

¹⁰ Umberto Eco, *Cum se face o teză de licență*, op. cit., 2014, p. 52.

¹¹ Ilie Rad, *Cum se scrie un text științific...*, op. cit., 2017, p. 19.

¹² Ion Craiovan, *Metodologia juridică*, Editura Universul Juridic, București, 2005, p. 89.

¹³ Ordonanța Guvernului nr. 57/2002 privind cercetarea științifică și dezvoltarea tehnologică, publicată în M. Of. nr. 643 din 30 august 2002, cu modificările și completările ulterioare.

experimentală și inovarea sunt principalele activități creatoare și generatoare de progres economic și social, încurajate și sprijinite de stat, conform Constituției României”. În același timp, și Legea învățământului superior nr.199/2023 „asigură cadrul legal pentru exercitarea, în instituțiile de învățământ superior, sub autoritatea statului român, a procesului de educație, cercetare și formare continuă (...)”.

Așadar, legislația generală a cercetării științifice în România cuprinde: Legea nr.183/2024 privind Statutul personalului de cercetare, dezvoltare și inovare¹⁴; Ordonanța Guvernului nr.57/2002 privind cercetarea științifică și dezvoltarea tehnologică; Hotărârea de Guvern nr.138/2024 privind aprobarea Normelor metodologice privind evaluarea performanței pentru integrarea activității de cercetare științifică și dezvoltare tehnologică a organizațiilor de cercetare, precum și pentru stabilirea criteriilor de selectare a experților evaluatori prevăzute la art. 19 din Legea nr.25/2023 privind integrarea voluntară a organizațiilor de cercetare, dezvoltare și inovare din România în Spațiul European de Cercetare precum și pentru modificarea Ordonanței Guvernului nr.57/2002 privind cercetarea științifică și dezvoltarea tehnologică, cu modificările și completările ulterioare¹⁵, Legea învățământului superior nr.199/2023¹⁶; Strategia Națională de Cercetare, Inovare și Specializare Inteligentă a României¹⁷ etc.

¹⁴ Legea nr.183/2024 privind Statutul personalului de cercetare, dezvoltare și inovare, publicată în M. Of. nr.546 din 12 iunie 2024 care a abrogat anterioara Lege nr.206/2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea – tehnologică și inovare, publicată în M. Of. nr.505 din 04 iunie 2004 și Legea nr.319/2003 privind Statutul personalului de cercetare-dezvoltare, publicată în M. Of. nr.530 din 23 iulie 2003.

¹⁵ Hotărârea de Guvern nr.138/2024 privind aprobarea Normelor metodologice privind evaluarea performanței pentru integrarea activității de cercetare științifică și dezvoltare tehnologică a organizațiilor de cercetare, precum și pentru stabilirea criteriilor de selectare a experților evaluatori prevăzute la art. 19 din Legea nr.25/2023 privind integrarea voluntară a organizațiilor de cercetare, dezvoltare și inovare din România în Spațiul European de Cercetare precum și pentru modificarea Ordonanței Guvernului nr.57/2002 privind cercetarea științifică și dezvoltarea tehnologică, cu modificările și completările ulterioare, publicată în M. Of. nr.156 bis din 26 februarie 2024.

¹⁶ Legea învățământului superior nr.199/2023, publicată în M. Of. nr.614 din 5 iulie 2023, cu modificările și completările ulterioare, care a înlocuit anterioara Lege a educației naționale nr.1/2011, publicată în M.Of. nr.18 din 10 ianuarie 2011.

¹⁷ Hotărârea de Guvern nr.933/2022 privind aprobarea Strategiei naționale de cercetare, inovare și specializare inteligentă 2022-2027, publicată în M. Of. nr.744 din 25 iulie 2022.

Legea învățământului superior nr. 199/2023 prevede în art. 5 alin. (3) că, „în domeniul cercetării-dezvoltării și inovării din instituțiile de învățământ superior, Ministerul Educației și Ministerul Cercetării Inovării și Digitalizării au competențe partajate”.

Potrivit prevederilor Ordonanței Guvernului nr. 57/2002 privind cercetarea științifică și dezvoltarea tehnologică „*activitatea de cercetare-dezvoltare*” cuprinde: „cercetarea științifică, dezvoltarea experimentală și inovarea bazată pe cercetare științifică și dezvoltare experimentală”. Subiectul prezentei lucrări se referă numai la cercetarea științifică. Potrivit acestui act normativ, cercetarea științifică cuprinde cercetarea fundamentală și cercetarea aplicativă. Prin urmare, se definesc următorii termeni:

„*Cercetarea fundamentală* – activitățile experimentale sau teoretice desfășurate, în principal, pentru dobândirea unor cunoștințe noi cu privire la fundamentele fenomenelor și faptelor observabile, fără a se urmări, în mod particular, aplicarea sau utilizarea practică imediată.

Cercetarea aplicativă – investigația originală desfășurată pentru dobândirea de cunoștințe în vederea unui obiectiv practic, specific.

Dezvoltarea experimentală – activitatea sistematică, plecând de la cunoștințe rezultate din cercetare și/sau de la experiența practică, care urmărește producerea de noi materiale, produse sau dispozitive, instituirea de noi procese, sisteme și servicii sau îmbunătățirea substanțială a celor existente.

Inovarea – implementarea unui produs, serviciu sau proces nou sau substanțial îmbunătățit ori a unei metode de marketing sau afaceri noi, în activitatea practică, în organizarea locului de muncă ori a relațiilor externe.

Inovarea de produs – introducerea în circuitul economic a unui produs sau serviciu care este nou ori îmbunătățit substanțial în privința caracteristicilor și utilizărilor sale. Îmbunătățirile substanțiale pot fi ale specificațiilor tehnice, ale componentelor sau materialelor, ale programelor de calculator încorporate, ale utilizării sau ale altor caracteristici fundamentale.

Inovarea de proces – punerea în aplicare a unei metode de producție sau de distribuție noi sau îmbunătățite considerabil, care implică schimbări semnificative în ceea ce privește tehnicile, echipamentele și/sau programele de calculator.

Valorificare – procesul prin care rezultatele cercetării competitive ajung să fie utilizate, conform cerințelor activității industriale sau comerciale, în viața socială, economică și culturală.

Diseminare – transmiterea informațiilor, a experienței și a bunelor practici, precum și cooperarea pentru promovarea inovării, pentru sprijinirea celor care vor să-și creeze întreprinderi inovative și pentru sprijinirea proiectelor inovative”.

De asemenea, potrivit Legii învățământului superior nr. 199/2023, Art. 2 alin. (1), „misiunea învățământului superior este de a genera, certifica și transfera cunoaștere, prin:

a.) formarea inițială și continuă de tip universitar și postuniversitar, în scopul dezvoltării profesionale și personale a studenților, studenților- doctoranzi și cursanților, precum și în vederea inserției pe piața muncii a absolvenților și satisfacerii nevoilor de competență a mediului socioeconomic;

b.) *cercetarea științifică*, dezvoltarea, inovarea și transferul tehnologic, prin creația individuală și colectivă, relevante pentru progresul cunoașterii și mediul socioeconomic;

c.) implicarea în comunitate, prin desfășurarea unor activități comune în beneficiul instituției de învățământ superior și al mediului economic, social și cultural”.

1.3. Funcțiile didactice și de cercetare

Potrivit legislației actuale în domeniul învățământului și cercetării, funcțiile didactice și de cercetare în învățământul superior, respectiv Legea învățământului superior nr. 199/2023, art. 200, sunt următoarele:

„(I) *funcțiile didactice*:

- a) asistent universitar;
- b) lector universitar/șef de lucrări;
- c) conferențiar universitar;
- d) profesor universitar.

(II) *funcțiile de cercetare*:

- a) asistent cercetare;
- b) cercetător științific;